

L VIII

Краєзнавчі читання

імені
о. Петра Лебединцева

Біла Церква
2022 р

**Управління культури
Київської обласної державної адміністрації
КЗ КОР «Білоцерківський краєзнавчий музей»**

**LVIII
(58)
Краєзнавчі читання**

**імені
о. Петра Лебединцева**

3 лютого 2022 р.

**Біла Церква
2022 р.**

УДК 908:372.48
ББК 26.891 (4Укр-2 Біла Церква)
К 78

LVIII (58) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева.
3 лютого 2022 р. – Біла Церква, 2022. – 57 с.

Редакційна колегія:

Діденко Л.М., директор Білоцерківського краєзнавчого музею, заслужений працівник культури України, кандидат історичних наук;

Петренко В.В., заступник директора з наукової роботи Білоцерківського краєзнавчого музею;

Чернецький Є.А., кандидат історичних наук, завідувач відділу інформаційно-краєзнавчої роботи Білоцерківської міської ЦБС, старший науковий співробітник БКМ;

Поплавська С.П., завідувача науково-методичним відділом Білоцерківського краєзнавчого музею.

На обкладинці: продуктовий магазин на розі вулиці Ярослава Мудрого та бульвару Михайла Грушевського, який працював у 1940-50 х роках ХХ ст. На задньому плані – новозбудовані корпуси заводу сільськогосподарських машин ім. 1 Травня.

ЗМІСТ

I. Оргкомітет	3
II. Журнал "Читань"	4
III. Матеріали	
<i>Олексій Стародуб.</i> Макарівська римо-католицька парафія (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.).....	5
<i>Євген Чернецький.</i> Про що свідчить білоцерківська прикраса-реліквія домни Розанди з Лупулів Хмельницької? Кілька попередніх міркувань.....	11
<i>Володимир Перерва.</i> Історична генеза шкільництва у м. Василькові середини XIX – початку XX ст.....	18
<i>Олександр Мартиненко.</i> Іван Гаврилович Бойко – директор Білоцерківського сільськогосподарського політехнікуму 1927–1929 рр.	27
<i>Сергій Бурлака.</i> Нові документи про становище вихованців дитбудинків у Білій Церкві під час нацистської окупації.....	35
<i>Анатолій Бондар.</i> Громадське харчування у Білій Церкві 1944–1953 рр. Успіхи та проблеми.	47

Оргкомітет

Загальна рада:

Людмила Діденко, директор музею, голова оргкомітету, заслужений працівник культури України, кандидат історичних наук
Вікторія Петренко, заступник директора музею з наукової роботи
Євген Чернецький, кандидат історичних наук, завідуючий відділом інформаційно-краєзнавчої роботи Білоцерківської міської ЦБС, старший науковий співробітник БКМ

Видавничий комітет:

Людмила Діденко, редактор
Вікторія Петренко, відповідальний за макет
Євген Чернецький, відповідальний за текст
Світлана Поплавська, комп'ютерна верстка та дизайн

LVIII (58) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

священник знову був удостоєний особистої аудієнції в російського монарха, на якій йому було вручено 150 крб. У 1859 р. наставнику батальйонної школи було вручено ще й грошову премію у розмірі річної оплати праці. Священник мав і чимало церковних нагород, зокрема письмове благословення Св. Синоду РПЦ.

Крім військових шкіл, у документах початку ХХ ст. згадується міське комерційне восьмикласне училище, проте детальної інформації про його діяльність ми не маємо.

*Олександр Мартиненко,
історик, редактор
1-ої категорії інформаційно-
краєзнавчого відділу БМЦБС;
Олена Поліщук,
старший лаборант музею БНАУ*

Іван Гаврилович Бойко – директор Білоцерківського сільськогосподарського політехнікуму 1927–1929 рр.

*Фото І. І. Г. Бойко.
(друкується вперше)*

Іван Гаврилович Бойко³⁵ останній з керівників Білоцерківського ВНЗ, про якого до останнього часу нічого не було відомо. Навіть ім'я було написано не вірно – Іван Григорович Бойко. Можливо, це було однією з причин, чому саме його особову справу важко було відшукати.

Народився Іван Гаврилович 29 березня 1886 року в містечку Попівка³⁶ Лубенської округи Миргородського повіту Полтавської губернії в родині селянина (фото 1). Родина складалася з 10 осіб та мала у своєму володінні 8 десятин землі.

³⁵Уся інформація взята з Особової справи І. Г. Бойка. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.12. Спр.689. Бойко Іван Гаврилович.

³⁶Зараз село у Миргородському районі Полтавської області.

Фото 2. Олександро-Миколаївська церковно-учительська семінарія, поч. ХХ ст.

Учитися Іван почав у 9 років, поєднуючи навчання з роботою у полі, на городі чи у хаті, постійно допомагаючи родині. Після закінчення двокласної школи три роки навчався у вчительській семінарії^{37,38} на "Шведській могилі"³⁹ (фото 2) "По закінченні вчительської школи цікавився питаннями педагогіки, біології, історії і соціології."⁴⁰ Після чого почав працювати у молодших класах школи. З 1904 по 1919 рік був учителем у початкових школах Чернігівської та Полтавської губерній.

До цього часу з 1905 року брав участь в агітаційно-пропагандистській роботі. У 1905 році також брав безпосередню участь в учительському з'їзді в м. Миргород. "Який відбувся за ініціативою групи вчителів. На з'їзді обговорювалися питання правового стану вчителства, а також питання реформи школи в напрямку звільнення від гніту церкви й поміщиків." Через його погляди після двох років учителювання у 1906 році йому було запропоновано звільнитися. У 1906-1907 рр. був без роботи. Потім йому все ж таки вдалося влаштуватися на роботу вчителя у

³⁷ Олександро-Миколаївська церковно-учительська семінарія.

³⁸ Див. "Додаткова інформація"

³⁹ Там само.

⁴⁰ Тут та далі текст подано мовою оригіналу

Кременчуцькому повіті. Через чотири роки вчителювання Івана Гавриловича знов було звільнено без пояснення причини, після чого він виїхав на Чернігівщину до Суражського повіту.

У 1914 році вступив до Київського політехнічного інституту, в якому провчився лише два курси, після чого залишив навчання у зв'язку зі скрутним матеріальним становищем. *“Будучи учнем, а також і вчителем займався самоосвітою: вивчав чужоземні мови, готувався на атестат “зрелости”. Самоосвітою займався весь час, як тільки став грамотним і свідомим.”*

У 1917 році вступив до Української соціал-революційної партії (боротьбистів).

Лютневий переворот 1917 року застав його у м. Золотоноша. Після цих подій був обраний начальником міліції м. Золотоноші.

З 1 лютого 1919 по 1 березня 1923 року – завідувач відділу народної освіти м. Миргород (довідка №4862); липень 1919–січень 1920 р. – в евакуації під час наступу Денікіна (копія посвідчення №3008⁴¹); у січні–квітні 1920 року – завідувач відділу народної освіти Миргородського повіту (довідка №4863). У 1920 році брав активну участь у реорганізації *“Учительської спілки”* на спілку *“РОБОС”*.⁴² З 6 квітня 1920 р. по листопад 1921 р. – завідувач повітового відділу народної освіти Миргородського повіту (копія витягу з протоколу №1). З 1 березня по 1 квітня та з 12 липня по 12 серпня 1922 року перебував у відпустці.⁴³

З 1 березня 1923 по 11 травня 1925 року – старший інспектор народної освіти м. Лубни. З 11 травня 1925 по 1 квітня 1927 рр. – окружний інспектор народної освіти Лубенської округи.

---

⁴¹ На підставі цього документа, йому дозволялося евакуюватись разом з родиною з Миргородського повіту, а також як відповідальному радянському працівнику мати при собі набір харчових продуктів. А також повітовий виконком, який надав цю довідку, просить усі радянські заклади усебічного сприяння пред'явнику цього документа.

⁴²“РОБОС” – спілка робітників освіти.

⁴³Відпустка дозволена згідно з рішенням *“Упарткома”* за №699 від 8.III.1922 р. та за №15 від 1.VI.1922 року.

LVIII (58) Кращі читання імені о. Петра Лебединцева

З 1 лютого⁴⁴ (1 квітня⁴⁵) 1927 року, як свідчить наведений нижче документ, переведений на посаду директора Білоцерківського політехнікуму.

*Фото 3. І.Г. Бойко (сидить перший праворуч).
16.04.1927 рік. Друкується вперше*

*„Білоцерківського сільсько-господ технікуму.
Копія тов. ПОХИЛЕВИЧУ та тов. БОЙКО.*

*Наркомосвіти повідомляє, що тов. ПОХИЛЕВИЧ
звільняється з посади керівника Технікумом і відкомандирується
в розпорядження ЦК КП(б)У з 1 квітня 1927 р.*

*Тов. БОЙКО І.Г. призначається керівником Білоцерківського
сільськогосподарського технікума з 16 квітня 1927 року.*

Заступник Наркомосвіти /Приходько/”⁴⁶

15 липня 1929 року звільнений з посади директора Білоцерківського політехнікуму. Причини звільнення невідомі. З цього часу він перебуває у розпорядженні Комісаріату народної

⁴⁴Згідно з витягом з Трудового списку (Трудової книжки) та наказом Народного комісаріату Освіти від 23 березня 1927 року за № ч-16800/4000.

⁴⁵ Автобіографія.

⁴⁶З архіву музею БНАУ.

*Фото 3. І.Г. Бойко (сидить перший праворуч).
16.04.1927 рік. Друкується вперше*

освіти м. Харків, а 2 серпня 1929 року згідно з “оргрозподілом ЦК”⁴⁷ він направляє на посаду директора Херсонського інституту народної освіти (ХІНО), замість звільненого з 19 серпня 1929 року директора ХІНО Нагорного. Але з телеграми, надісланої від виконуючого обов’язки директора ХІНО Макеєнко, відомо, що Бойко не відразу був прийнятий на цю посаду: “затримка розв’язання конфлікту Херсонського ІНО руйнує потрібну напружену роботу. Прохання прискорити вирішення. БЮРО ОНР”. Тільки 1 вересня 1929 року Бойко призначається директором Херсонського інституту народної освіти. Але офіційного наказу в особовій справі немає, залишені тільки два клаптики паперу, на яких зазначено, що Бойко призначається директором. Один з них написаний олівцем та підписаний заступником завокрвиконкому⁴⁸, там є посилання на наказ №012/426-е від 2 вересня 1929 року. Запис наказу зроблений червоною ручкою, другий – написаний чорнилами: “Тов. Бойко призначається директором Херсонського ІНО з 1.IX.29 р. Тов. Нагорний звільняється з посади ректора Херсонського ІНО з 19/VIII.ц/р.”⁴⁹

Подальша доля Івана Гавриловича в особовій справі не відображена.

У вересні 1929 р. керування ХІНО прийняв І.Г. Бойко – виконуючий обов’язки професора кафедри соціально-економічних дисциплін, лектор марксизму-ленінізму.⁵⁰

За час його роботи на посаді ректора заклад був перетворений у 3-річний інститут соціального виховання з фізико-математичним, природничим і мовно-літературним відділами і також було відкрито заочне навчання з такими самими відділами. У 1930–1931 навчальному році кількість студентів збільшилася з 292 до 472, випускників – з 52 до 89. У вузі працювали гуртки: хоровий, музичний, драматичний, літературний, фізкультурний, радіолюбительський та інші.

⁴⁷ Організація розподілу Центрального Комітету Компартії України, м. Харків.

⁴⁸ Завідувач окружного виконавчого комітету.

⁴⁹ Літери нерозбірливі, ймовірно це б./р. “біжучого року” – цього року.

⁵⁰ ДАХО. Ф. 469 р. Оп.1. Спр.15.

Видавалася багатотиражна газета “За кадри” і виходила загальноінститутська стінна газета.

Існуючі навчальні педагогічні заклади – інститути соціального виховання та професійної освіти – не змогли впоратися з цим завданням та її підготовка, яку вони давали майбутнім педагогам, не відповідала новим вимогам.

10 липня 1933 р. питання про систему підготовки педагогічних кадрів і мережу педагогічних закладів на 1933–1934 н. р. обговорювалося та вирішувалося колегією НКО УРСР. Було запроваджено нову систему, визначено номенклатуру профілів підготовки педагогічних кадрів. Замість інститутів соціального виховання і педагогічних інститутів професійної освіти було створено єдиний тип вищого педагогічного навчального закладу – педагогічний інститут.

Так у серпні 1933 року утворився Херсонський педагогічний інститут ім. Н.К. Крупської, з червня 1935 року він став державним.

Під жорнами партійної “молотарки” у 1936 році загинув директор інституту Бойко Іван Гаврилович, який шість років беззмінно очолював заклад. Були також заарештовані викладачі: Васильєв А.М., Момот М.М., Шульгін С.І., Федоровський К.Т.

Восени 1937 року майже місяць у стінах ХДП вела розслідування комісія Херсонського міськпарткому. Зібрані парткомісією матеріали, датовані 4 жовтня, займають у кримінальній справі сім друкованих сторінок.

Червоним олівцем позначені понад три десятки прізвищ співробітників, викладачів, студентів. Були заарештовані: директор інституту Хірін Анатолій Павлович і завідувач навчальної частини, лектор всесвітньої історії Бовдирь Михайло Никифорович. Обвинувачення було побудовано на єдиній провині – українізація студентства. Місяць знадобився членам трійки УНКВС аби визнати керівників інституту винними. 7 грудня 1937 року було ухвалено рішення – “розстріляти”.⁵¹

⁵¹ ДАХО. Ф.469 р. Оп.1. Спр. 18.

За весь час педагогічної роботи Бойком були написані статті у газетах: “Червона Луб’янщина”, “Радянська Нива”⁵² та “За кадри”. А також видана книга⁵³ “Записки Білоцерківського сільсько-господарського політехнікуму”⁵⁴.

Відомо, що Іван Гаврилович був одружений, але скільки разів – точно невідомо. За “Особистою карткою”, заповненою 25 жовтня 1922 року, зазначено – “дружина 27 років, син 11 років, дочка – 6 років.” Водночас у “Анкетному листі” за 11 травня 1925 року він зазначає: “дружина – Александра, 32 роки, вчителька. Діти – Галина-Марсельєза, 11 років, вчиться.” З чого можна припустити, що він був двічі одружений. Батько І. Г. Бойка, Гаврило Бойко, народився у 1860 році.

Іван Гаврилович в «Анкетному листі» також згадує братів та сестер. Брати: Федір – 37 років, хлібороб; Семен – 32 роки, районний інспектор освіти; Антін – 19 років, учень педагогічних курсів. Сестри: Ганна – 30 років, домогосподарка; Тетяна – 22 роки, вчителька; Явдоха – 16 років, вчиться.

З усієї великої родини відома подальша доля тільки одного брата Антіна. Антон (Антін) Гаврилович Бойко народився у 1904 році, помер у 1955 році.⁵⁵ Наказом заступника наркома освіти №1 від 29 вересня 1943 року призначений до виконання обов’язків директора Полтавського державного педагогічного інституту (ПДПІ). Був директором ПДПІ у 1943 та 1944 роках.⁵⁶

Додаткова інформація.

Олександро-Миколаївська церковно-учительська семінарія (Фото 4.). У серпні 1930 року згідно з наказом народного комісаріату

⁵² Бойко І., Коваль С. До питання ремонту с./г. машин та с.-г. підприємств на Білоцерківщині. Радянська Нива. 11 лист. №124(334). 1928. С. 3.

⁵³ Бойко І. Г. Записки Білоцерківського сільсько-господарського політехнікуму. Т. 1. Вип. 1. Біла Церква, 1929. 206 с.

⁵⁴ Ймовірно, за його редакцією було видано й другий том, але з довоєнних видань щорічного звіту про роботу Білоцерківського політехнікуму зберігся тільки цей примірник.

⁵⁵ [https://uk.wikipedia.org/wiki/Попівка_\(Миргородський_район\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Попівка_(Миргородський_район))

⁵⁶ https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=uk&as_sdt=0,5&q=Бойко+Антон+Гаврилович

LVIII (58) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

землеробства СРСР за № 156 від 10 липня 1930 року на базі зоотехнічного факультету і факультету індустріалізації сільського господарства Полтавського сільськогосподарського інституту створено Всесоюзний науково-дослідний інститут свинарства.

Фото 4. Сучасний вигляд Олександрo-Микoлаївської церковно-учительської семінарії

Знаходиться за адресою: вул. Шведська могила, №1.

“Шведська могила” – братська могила солдатів та офіцерів Російської імперії, які загинули під час Полтавської битви 28 червня 1709 року. Знаходиться в п’яти верстах на північ від міста Полтава (неподалік від Яковецького лісу, з лівого флангу колишніх бредутів). На другий день після відомої битви в 4 год. ранку імператор Петро I наказав вирити дві могильні ями, які були готові до 6 год. ранку. В меншій були поховані офіцери, у більшій – унтер-офіцери та солдати. Було поховано: бригадир (генерал) Феленгейм, полковники Нечаєв, Лов; підполковник Козлов, майори Кропотов, Ернст(Ерст), Гельд(т?). 45 обер-офіцерів та 1293 – капрали та рядові. Усього 1345 чоловік. Над могилою було насипано великий пагорб, на верхівці якого було встановлено хрест з написом. Зверху розташована церква св. Петра та Павла, а у підніжжя пагорба церква превелебного Сампсона.⁵⁷

⁵⁷Histpol.pl.ua/rucomponent/article?id=847

LVIII (58)
Красназнавчі читання

**імені
о. Петра Лебединцева**

3 лютого 2022 р.

Редакційна колегія:

кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України,
директор музею **Діденко Л.М.** (головний редактор),
заступник директора з наукової роботи **Петренко В.В.**,
кандидат історичних наук **Чернецький Є.А.**,
завідуюча науково-методичним відділом **Поплавська С.П.**

КЗ КОР «Білоцерківський красназнавчий музей»
09117, Київська обл., м. Біла Церква, площа Соборна, 4
тел./факс 8(04563) 5-55-52
bts-museum@ukr.net
www.bkm.in.ua

Свідоцтво про внесення до Держреєстру суб'єктів
видавничої справи серії ДК № 2612 від 12.09.2006 р.